

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду донетом на седници одржаној 29. новембра 2021. године одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Сање Рајић, под насловом „Усклађивање права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност“ у саставу: др Бранко Ракић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду; др Милош Живковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду; др Маја Лукић Радовић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, и др Михајло Вучић, виши научни сарадник Института за међународну политику и привреду. Након што је прегледала докторску дисертацију, Комисија има част и задовољство да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1. Основни подаци о кандидаткињи

Сања Рајић рођена је 1987. године у Београду. Завршила је XII београдску гимназију, општег смера. Дипломирала је на Правном факултету Универзитета у Београду 2013. године. Мастер академске студије на истом факултету на Грађанско-правном смеру завршила је 2015. године, одбранивши мастер рад на тему „Неправичне одредбе у потрошачким уговорима“. Исте године уписала је докторске академске студије на Правном факултету Универзитета у Београду.

Запослена је у Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 2018. године. Пре тога радила је као адвокатски приправник и као самостални стручни сарадник правних послова и новинар информативне редакције Радиодифузног предузећа Студио Б д.о.о. Говори енглески језик.

У претходном периоду написала је следеће научне радове:

1. „Право на заштиту личних података у ЕУ“, *Страни правни живот*, бр. 1/2018, стр. 89-99.
2. „Сукоб слободе медија и права личности, право на част и углед, приватност и идентитет“, *Култура полиса*, бр. 30/2016, стр. 485-497;
3. „Неправичне одредбе у потрошачким уговорима у регулативи ЕУ и српском законодавству“, *Страни правни живот*, бр. 3/2015, стр. 303-321.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 19. марта 2018. године одобрило је кандидаткињи Сањи Рајић израду докторске дисертације под насловом „Усклађивање права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност“ и за ментора одредило др Бранка Ракића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Сање Рајић написана је на 294 странице (фонт *Times New Roman* 12, проред 1,5), са 364 фусноте и у свему је усклађена са стандардима Универзитета у Београду који се односе на форму и садржај докторске дисертације. Дисертација садржи још и насловну страну на српском и енглеском језику, страну с информацијама о ментору и члановима Комисије, резиме на српском и енглеском језику и кључне речи, три странице садржаја, као и попис литературе на 12 страна. Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата 137 библиографских јединица, коју чине монографски радови, уџбеници, радови у зборницима, научни и стручни чланци, а поред тога је консултован и велики број извора права међународног и унутрашњег порекла (права Републике Србије и права држава из истраживачког узорка), као и пресуде домаћих и страних судова, те пресуде Европског суда за људска права и Европског суда правде (Суда правде Европске уније). Текст дисертације је подељен у шест целина: увод, четири дела и закључак.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ је, у складу с Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, проверила оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Утврђено је да индекс сличности износи 23%. Сви утврђени појединачни индекси сличности с другим објављеним текстовима, при том,

износе најчешће мање од 1%, у три случаја 1% и у пет случајева 2%. Овај степен подударности последица је цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури, што је у складу са чланом 9 Правилника. На основу свега изнетог, а у складу са чланом 8 став 2 Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, ментор проф. др Бранко Ракић је утврдио да извештај указује на оригиналност докторске дисертације.

II. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација за предмет има анализу развоја, природе, садржине, и даље перспективе усклађивања права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност. Кандидаткиња је значај теме видела у чињеници да слободно изношење, примање и размена информација, ставова и мишљења путем медија има за циљ унапређење вредности демократског друштва, спречавање сукоба и очување друштвеног мира, а усклађивање домаћег законодавства са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност оценио као прилику за унапређење постојећих прописа у овој области.

Слобода информисања и изражавања представља део корпуса традиционалних политичких и грађанских права која су утврђена током грађанских револуција крајем XVIII века. Она су данас потврђена међународним документима, а у другој половини XX века долази до издвајања две нове слободе, што је аутор исправно уочио, а то су *слобода јавног информисања* (која у свом појму инкорпорира право на истиниту, благовремену, објективну информацију и јавну критику конкретних поступака и аката власти) и *слобода приступа информацијама* (право физичких и правних лица да изврше увид у податке којима располажу јавни органи и други субјекти којима је поверено вршење јавних функција).

Слобода медија и право на информисаност различито се схватају у различитим правним системима, па су у оквиру истраживања изнете разлике у правним схватањима и разграничени су појмови слободе медија и права на информисаност, који обухватају слободу прикупљања, објављивања и примања информација, слободу формирања и изражавања идеја и мишљења, слободу

штампања и дистрибуције новина и слободу производње, пружања и објављивања аудио и аудио-визуелних медијских услуга, слободу ширења информација и идеја преко интернета и других платформи, као и слободу издавања медија и обављања делатности јавног информисања. Кандидаткиња јавни интерес у оквиру права на информисаност види као право јавности да буде информисана у смислу различитих старосних, образовних, етничких, религијских, језичких група као и особа са инвалидитетом.

Током истраживања аутор је анализом појмова слободе медија и права на информисаност, сагледавањем упоредно правног законодавног уређења и судске праксе у овој области указао на основне постулате у овој области, проблеме са којима се сусрећу како корисници (читаоци, слушаоци, гледаоци) тако и сами медији као пружаоци ове услуге током креирања и преношења информација, предлажући нова решења којима ће се унапредити постојећа у овој области. Посебна пажња у раду посвећена је и праву приватности као једном од основних и најопштијих грађанских и политичких права.

У раду се разматрају питања појма слободе медија, односа слободе медија и слободе изражавања, односа слободе медија и права на приватност, питања везана за ограничења слободе медија, као и питања везана за право на информисаност, односа права на информисаност и јавних медијских сервиса, односа права на информисаност и слободног приступа информацијама од јавног значаја, односа права на информисаност и приступа информацијама које се о појединцима прикупљају и обрађују и питања ограничења права на информисаност.

Општи стандарди у области слободе медија и права на информисаност у раду се обрађују кроз анализу и критички осврт на велики број аката које су органи Савета Европе донели, а који се односе на положај појединаца у односу на медије, највеће опасности које данас прете слободи медија и праву на информисаност, стандарде који треба да важе у новинарској професији, медијско образовање, јавни медијски сервис, и дигитализацију медија (Резолуција о праву на одговор – положај појединца у односу на штампу, Препорука о гарантовању независности јавног радиодифузног сервиса, Препорука о праву новинара да не открију своје изворе информација итд.). Анализирају се најважније европске конвенције које дају темељ слободи медија и праву на информисаност, многобројне препоруке, декларације и резолуције Савета Европе и директиве ЕУ. У раду је посебна пажња посвећена

пракси Европског суда за људска права у којој су се, како уочава аутор, издвојила два начела: начело јавног интереса (у смислу политичке дебате) и начело посебне заштите слободе медија и новинара (кажњавање новинара мора бити оправдано изузетно важним разлозима допуштености већег степена критике јавних личности и политичара у односу на обичне грађане, при чему посебну пажњу треба посветити разликовању чињеница и вредносних судова). Анализом стања регулативе у Републици Србији утврђени су недостаци у постојећим решењима и одређени су приоритети и правци даљег усаглашавања домаћег законодавства са европским стандардима у области слободе медија и права на информисаност.

III. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У дисертацији „Усклађивање права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност“ кандидаткиња је потврдила три полазне хипотезе. Прва од њих истиче да је *поштовање основних права на информисаност и слобода медија неопходан предуслов за остваривање права на слободан приступ информацијама свим члановима друштва, почев од права гласа, права на слободан приступ информацијама од јавног значаја, забрана цензуре, слобода мишљења и изражавања.*

У свом истраживању кандидаткиња је потврдила и *да се слобода медија и право на информисаност не могу посматрати изоловано у односу на остале правне области у оквиру којих се регулишу, те је истражена јака веза између ових права и заштите других апсолутних и релативних права, пре свега посматрајући ова права у односу на права са којима често долазе у сукоб као што су право приватности и право на част и углед.*

Наредном хипотезом кандидаткиња *утврђује у којој мери је домаћа регулатива усклађена са европским прописима у овој области и потврђује хипотезу да усклађивање није потпуно, те да по многим питањима има простора за унапређење у овој области.*

IV. Кратак опис садржаја дисертације

Након *Увода*, у ком је указано на предмет и циљ истраживања, као и на научну и друштвену релевантност теме, методолошки оквир, у *Првом делу дисертације* представљен је концепт слободе медија и свега што он обухвата

мислећи притом на формирање јавног мњења, допринос настајању општих и посебних вредносних судова о идејама и понашањима, улогу контролора коју медији имају, учествовање у економском процесу кроз оглашавање продаје производа. Кандидаткиња је посебну пажњу посветила питањима слободе оснивања медија, забрани цензуре, информисању о питањима од интереса за јавност, забрани монопола, заштити медијског плурализма, јавности података о медијима, новинарској пажњи, посебном положају носилаца јавних и политичких функција, посебном положају националних мањина и особа са инвалидитетом, забрани дискриминације и забрани говора мржње, једнакој доступности информација и медијској писмености. У овом делу рада нека од поменутих питања издвојена су у начела, те је посебно обрађено начело информисања о питањима од интереса за јавност, забрана монопола, начело новинарске пажње, начело по коме се обезбеђује посебан положај националних мањина и особа са инвалидитетом, посебан положај носилаца јавних и политичких функција, начело забране дискриминације и говора мржње, као и начело једнаке доступности информација. У овом делу дисертације анализиран је и однос слободе медија и права на приватност, како када су у питању „обични људи“, тако и када су у питању јавне личности. Ограничења слободе медија такође су посебно разматрана у овом делу рада.

Други део дисертације посвећен је праву на информисаност које су после Другог светског рата међународноправни инструменти на глобалном и регионалном нивоу уврстили у корпус основних људских права, те је унето у национална законодавства и постало је једно од основних грађанских и политичких права. У овом делу рада кандидаткиња је право на информисање грађана посматрала кроз рад јавних медијских сервиса, кроз слободан приступ информацијама од јавног значаја, и кроз приступ информацијама које се о појединцима прикупљају и обрађују. С обзиром на то да право на информисаност није апсолутно право, већ оно може бити ограничено како би се заштитила друга права, у овом делу дисертације, кандидаткиња упознаје читаоце и са ограничењима права на информисаност, односно ситуацијама када је могуће спречити ширење информација.

Трећи део дисертације посвећен је европској регулативи и стандардима у области слободе медија и права на информисаност, те је у овом делу представљен и анализиран највећи број најважнијих међународних аката, како оних донетих од стране органа Савета Европе и ЕУ, тако и кроз анализу судских случајева, тј. праксе

Европског суда за људска права у овој области. Велики број препорука, декларација и резолуција Савета Европе које су донете у циљу имплементације члана 10 ЕКЈП, који се односи на слободу изражавања, од великог су значаја за утврђивање стандарда у области медијског права и остваривање права на слободу медија и права на информисаност, те их је кандидаткиња поделила у седам целина. Прву целину чине оне које се односе на опште стандарде у области слободе медија и права на информисаност. Другу целину чине стандарди утврђени у вези са положајем појединаца у односу на медије. Трећу целину чине акти који указују на највеће опасности по слободу медија и право на информисаност. Четврту целину чине стандарди који се односе на новинарску професију. Пету целину чине стандарди везани за медијско образовање, шесту стандарди који се односе на јавне медијске сервисе, док седму целину чине акти органа Савета Европе који указују на значај дигитализације медија и утицај дигитализације на слободу медија и право на информисаност.

У *Четвртном делу дисертације*, који се односи на усклађивање права Републике Србије са међународним и европским стандардима у области слободе медија и права на информисаност, представљени су национални прописи у области медијског права и њихов однос са најважнијим европским прописима из ове области, те је кандидаткиња детаљно анализирала тренутно стање регулативе, као и места где постоји простор за унапређење, те у којој мери и у којим областима би то било најсврхисходније учинити. Критичким освртом на законе који уређују медијско право кандидаткиња је осветлила бројне недостатке које би требало отклонити, било да се ради о правним празнинама, недоследном спровођењу закона или недовољним капацитетима институција задужених за спровођење закона. С тим у вези у овом делу рада истиче се део посвећен Стратегији развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025, с обзиром на то да је претходни стратешки документ за период 2011–2016. године само делимично реализован.

V. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација „Усклађивање права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност“ пружа одговор на нека од посебно деликатних и захтевних питања која постоје у науци и пракси, у вези с кључним областима у којима би требало извршити измене како би средства

јавног информисања могла да о питањима од јавног значаја истинито, потпуно и благовремено обавештавају грађане, али и да воде независну уређивачку политику ослобођену политичких, економских и других утицаја на редакције и новинаре. Имплементација понуђених решења унапредила би поштовање људских права и слобода, културу јавног дијалога, и поштовање професионалних стандарда и кодекса, поштовање приватности, достојанства, угледа, части и других основних права и слобода човека, а са друге стране би задовољила потребе информисања свих делова друштва без дискриминације, водећи рачуна посебно о друштвено осетљивим групама као што су деца, малолетници, стара лица, мањине, особе са инвалидитетом, социјално и здравствено угрожене особе. У дисертацији је, наиме, указано на недовољан степен усклађености прописа у Републици Србији у односу на европске стандарде у области слободе медија и права на информисаност. Кандидаткиња је идентификовала решења која би ваљало применити и правилно и потпуно размотрио које су измене и допуне потребне у сваком конкретном закону који уређује ову област. У том смислу, критичким разматрањем уочено је да јавни медијски сервиси нису независни и зависе од буџетског финансирања, медији на језицима националних мањина нису финансијски одрживи, нема адекватне безбедности новинара јер постоје претње, застрашивања и напади на новинаре, извори новинарских информација нису адекватно заштићени, постоји дискриминација у односу на поједине медије, угрожава се приватност појединаца, има говора мржње, лажних вести, непоштовања права деце и малолетних лица и жртава насиља, нема адекватне независности регулаторног тела за електронске медије, нема заштите професионалне аутономије новинара и уредника у односу на унутрашње притиске власника медија, приватизација медија је недоследна, недовољна је транспарентност власничке структуре медија, а механизми контроле су неадекватни.

Упркос свом значају и комплексности, питање односа медијског и међународног јавног права уопште, а посебно у области слободе медија и права на обавештеност није у довољној мери истражено у домаћој научној литератури. Стога посебан квалитет дисертације представља то што нуди узорну систематизацију досадашњих научних сазнања у овој области, уз осмишљавање више оригиналних предлога за унапређење домаћег законодавства и праксе, који могу бити од користи законописцу, али и творцима аутономног права и органима и телима задуженим за надзор над применом меродавних прописа и за заштиту људских права.

VI. Закључак

Докторска дисертација кандидаткиње Сање Рајић бави се једним од посебно сложених питања савременог права, питањем слободе медија и права на информисаност у домаћем, међународном и упоредном праву. Реч је о проблематици коју је нужно сагледати у њеној целисти, не само због чињенице да се ради о питању које има изражен јавни интерес и политичку конотацију, већ и због свих изазова које поставља пред право као науку, а што се показало као не мали истраживачки изазов, који је кандидаткиња с успехом савладала. То, најпре, вреди за одређивање појма права на информисаност и слободе медија као и њихових ограничења када су она неопходна. За тим следи и повезивање кључних института медијског права у националним и међународним актима, у мери у којој је то неопходно за правилно и потпуно сагледавање слободе изражавања и права на информисање као предуслова за неометано остваривање медијских права, али и за правилно и потпуно разумевање негативних последица које грубим кршењем или игнорисањем норме настају по медијско окружење, али и друштво у целини.

Назначена питања су у дисертацији разматрана у светлу богате литературе, чији је списак обухватио 137 библиографских јединица као и бројних меродавних извора права у Републици Србији, те бројних извора права и стратешких докумената међународног порекла. На тим основама, правилно и потпуно је уочена комплексност услова и препрека за делотворно остваривање права на слободу медија и права на обавештеност. Остварени резултати, најпре, имају научни, односно сазнајни циљ, будући да, упркос свом значају и деликатности, питање медијских права и слобода као и њихових ограничења није у довољној мери истражено. На то се надовезује и практични значај спроведеног истраживања, посебно имајући у виду правне празнине, недоследну примену меродавних правних прописа и недовољне капацитете институција задужених за примену и надзор над овим изворима права, а што значајно утиче на медијско окружење у Републици Србији.

Имајући у виду ваљаност и оригиналност закључака до којих је кандидаткиња дошла, Комисија констатује да је докторска дисертација Сање Рајић, насловљена „Усклађивање права Републике Србије са европским стандардима на плану слободе медија и права на информисаност“, самосталан и оригинални научни рад, да је написана у свему према раније одобреном пројекту, те да представља допринос науци међународног јавног права. Комисија сматра да ова дисертација испуњава све

законске и статутарне услове да буде јавно брањена, те је слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду предложи да донесе одлуку којом се допушта одбрана ове докторске дисертације.

У Београду, 17. марта 2022. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Проф. др Бранко Ракић

Проф. др Милош Живковић

Проф. др Маја Лукић Радовић

Др Михајло Вучић